

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

УДК 343.131

DOI <https://doi.org/10.15421/392123>

Бойко О. В.,

суддя

Голосіївського районного суду міста Києва

ПУБЛІЧНІСТЬ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ ЯК ГАРАНТІЯ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД

TRIAL PUBLICITY AS A SECURITY OF THE RIGHT TO A FAIR TRIAL

У статті аналізується кримінальне процесуальне законодавство, практика Європейського суду з прав людини, наукові підходи до визначення структури та характеристики публічності кримінального провадження як окремого елементу права на справедливий судовий розгляд. Визначено, що вимога публічності судового розгляду включає такі аспекти: відкритий судовий розгляд; усні судові дебати під час судового розгляду; відкрите, публічне проголошення та оприлюднення судових рішень.

Доведено, що публічний характер судового розгляду є основоположним принципом судового провадження, який гарантує справедливість прийнятого рішення. Завдяки гласності правосуддя та судовий процес набувають легітимності. Під час публічного розгляду справи в судову залу мають доступ як сторони чи зацікавлені особи, так і будь-які сторонні особи. Відкритість судового процесу може забезпечуватися шляхом провадження трансляції судового засідання чи проведення фотозйомки, відео- та аудіозапису.

Визначено, що під час розгляду справи в суді першої інстанції усність судового розгляду є обов'язковою, за винятком окремих випадків, визначених законом та зумовлених обставинами справи. Провадження щодо оскарження судових рішень в апеляційній чи касаційній інстанціях, що передбачає розгляд тільки питання права (а не питання факту), можуть проводитися і без заслуховування учасників провадження за умови, що було проведено публічний усний розгляд цієї справи в суді першої інстанції.

Обґрунтовано, що метою публічного проголошення судового рішення є забезпечення громадського контролю над судовою владою. У процесі визначення форми оприлюднення судового рішення за основу має братися не формальний, а сутнісний підхід. Окрім усного прилюдного зачитування судового рішення, інші способи його оприлюднення дають змогу досягнути мети. В Україні судові рішення зачитуються в судовому засіданні та оприлюднюються в Єдиному державному реєстрі судових рішень. Із загальної вимоги публічності можуть бути винятки, визначені в законі та зумовлені конкретними обставинами справи (категоріями справ чи особливостями учасників).

Ключові слова: відкритість судового розгляду, публічність, справедливість, усність, проголошення судових рішень, оприлюднення судових рішень, практика Європейського суду з прав людини.

This article analyzes the criminal procedural legislation, the practice of the European Court of Human Rights, scientific approaches to determining the structure and characteristics of the criminal trial publicity as a separate element of the right to a fair trial. It is determined that requirement for a public trial includes the following aspects: open trial; oral court debates during the trial; open, public proclamation and publication of judgments.

It is proved that the public nature of the trial is a fundamental principle of the court proceeding ensuring the fairness of the adopted judgment. Due to publicity, the justice and the trial gain legitimacy. During the public hearing of the case, the parties or stakeholders, as well as any third parties shall have access to the courtroom. The trial openness can be ensured by broadcasting the hearing or holding the photo and video shooting, as well as audio recording.

It is determined that during the case consideration in the trial court the oral proceedings are mandatory, except in certain cases stipulated by law and justified by the circumstances of the case. Proceedings to challenge the judgments in appellate or cassation courts, which provide for consideration of the matter of law (and not the matter of fact) only, may be conducted without hearing the parties to the trial, provided that a public oral hearing of the case was held in the trial court.

It is justified that the purpose of a public judgment proclamation is to ensure public control over the judiciary branch of power. When determining the form of the judgment promulgation, not a formal but an essential approach should be taken as the basis. In addition to oral public announcement of a judgment, the other methods of its promulgation allow achieving the goal. In Ukraine, the judgments are announced in court and published in the Unified State Registry of Judgments. There may be exceptions to the general publicity requirement stipulated by law and justified by specific circumstances of the case (categories of cases or peculiarities of the parties).

Key words: trial openness, publicity, justice, orality, proclamation of judgments, promulgation of judgments, case law of the European Court of Human Rights.

Постановка проблеми. Відповідно до положень п. 1 ст. 6 Європейської конвенції про захист прав і основоположних свобод людини (далі – ЄКПЛ або Конвенція) кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи. Судове рішення проголошується публічно [1]. У кримінальному процесуальному законодавстві України ця вимога закрі-

плена на рівні засади кримінального провадження та кореспондується із ст. 27 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України «Гласність і відкритість судового провадження та повне фіксування технічними засобами судового засідання і процесуальних дій». Про доцільність ототожнення вимоги, визначеної у ст. 27 КПК України, та поло-

ження п. 1 ст. 6 ЄКПЛ свідчить практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ або Суд). Зокрема, у справі «Шмушкович проти України» 2013 року вказано, що публічний характер провадження захищає сторони у провадженні від таємного відправлення правосуддя без громадського контролю (п. 52) [2].

Втім, вимога публічності судового розгляду справи є комплексною та включає в себе кілька аспектів, адже отримати інформацію про перебіг судових засідань можна різними способами – як шляхом безпосереднього сприйняття інформації, будучи присутнім у залі суду, так і за допомогою засобів масової інформації чи з офіційного реєстру судових рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Публічність судового розгляду кримінальних проваджень та проголошення судових рішень, як правило, досліджували через призму справедливості судового провадження такі вчені: Н.М. Грень, О.А. Банчук, Р.О. Куйбіда, С.А. Бондарчук, У.З. Коруч, Е.Л. Трегубов, В.М. Тертишник. Аналіз досліджень вчених дозволяє стверджувати про відсутність сталого та загально-визнаного підходу до визначення та характеристики публічності кримінального провадження.

Метою статті є аналіз національного законодавства, прецедентної практики ЄСПЛ, наукових підходів до визначення структури та характеристики публічності кримінального провадження як окремого елемента права на справедливий судовий розгляд.

Вклад основного матеріалу. Вимога публічності розгляду справи є комплексною та включає в себе кілька аспектів. Так, на думку О.А. Банчука та Р.О. Куйбіди, під публічністю розгляду справи мається на увазі щонайменше два аспекти: 1) відкритий судовий розгляд, коли будь-які особи, в тому числі сторони і представники сторін, можуть бути присутні під час розгляду справи; 2) відкрите оголошення судового рішення, ухваленого за наслідками розгляду справи» [3, с. 28].

Втім, аналіз практики ЄСПЛ дає змогу стверджувати, що цей конвенційний стандарт варто тлумачити ширше, охоплюючи й усність судового розгляду. Зокрема, у справі «Гоч проти Туреччини» 2002 року Суд дійшов висновку, що скаргу заявника стосовно непроведення усного слухання варто розглянути окремо по її суті, оскільки вона відрізнялася від скарги заявника щодо неповідомлення йому висновку головного прокурора [4]. Н.М. Грень також зазначає, що серед елементів публічності судового розгляду варто виокремлювати й усність процесу. Зокрема, вчена зазначає, що «учасники процесу наділені можливістю в мовному аспекті обмінюватися своїми усними судженнями, репліками, давати усні пояснення суду з приводу причин їх звернення за захистом своїх порушених, невизнаних чи оспорюваних прав, свобод чи інтересів» [5, с. 135].

Таким чином, вимога публічності судового розгляду включає такі аспекти: 1) право на відкритий судовий розгляд, який дозволяє будь-якій особі бути присутньою під час судового розгляду справи; 2) право на усні судові дебати під час судового розгляду

справи; 3) право на відкрите, публічне проголошення та оприлюднення судових рішень, вироків.

При цьому дотримання однієї із вказаних вимог не означає дотримання відкритості кримінального провадження. Зокрема, у справі «Артемов проти Російської Федерації» від 2014 року вказано, що ст. 6 Конвенції гарантує як право на публічний розгляд справи, так і право на публічне проголошення рішення. Той факт, що одне з цих прав не порушено, не може зумовити висновок про те, що й інше право не порушене (п. 109) [6].

Право на відкритий судовий розгляд у законодавстві України визначено на рівні конституційної засади здійснення кримінального провадження. Зокрема, п. 6 ч. 2 ст. 129 Конституції України передбачає гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами, а у ч. 2 ст. 27 КПК України на рівні засади кримінального провадження визначено, що кримінальне провадження в судах усіх інстанцій здійснюється відкрито.

Вимога відкритості судового процесу закріплена і в ст. 11 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», де вказано, що розгляд справ у судах відбувається відкрито, крім випадків, установлених законом. У відкритому судовому засіданні мають право бути присутніми будь-які особи [7].

Вимога відкритості судового розгляду дає змогу будь-якій особі, яка цікавиться певним кримінальним провадженням, стежити за перебігом судових засідань. Під час публічного розгляду справи в судову залу мають доступ не тільки сторони чи зацікавлені особи, але і будь-які сторонні особи. Так, у справі «Мальхоус проти Чеської Республіки» 2001 року зазначається, що слухання не було публічним, оскільки було відкритим лише для сторін та їхніх представників (п. 57) [8]. При цьому особи, яка бажають бути присутніми під час судового засідання не мають пояснювати власну зацікавленість саме в цьому засіданні [9, с. 134].

Відповідно до вимог ст. 328 КПК України кількість присутніх у залі судового засідання може бути обмежена головною лише в разі недостатності місць у залі судового засідання. При цьому близькі родичі та члени сім'ї обвинуваченого і потерпілого, а також представники засобів масової інформації мають пріоритетне право бути присутніми під час судового засідання. Окрім цього, до ч. 2 ст. 27 КПК України були внесені доповнення, зумовлені поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19). Відповідно до вказаних змін слідчий суддя, суд може прийняти рішення про обмеження доступу осіб, які не є учасниками судового процесу, в судові засідання під час карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України відповідно до Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», якщо участь у судовому засіданні становитиме загрозу життю чи здоров'ю особи [10].

Окрім цього, заборона конкретній особі бути присутньою під час судового розгляду може зумовлюватися її поведінкою, яка свідчать про неповагу до суду або учасників судового процесу.

Відкритий судовий розгляд є конвенційним стандартом, зокрема в рішенні у справі «Шагін проти України» 2009 року наголошується, що забезпечення відкритості судового розгляду становить основоположний принцип, закріплений у п. 1 ст. 6 Конвенції. Такий публічний характер судового розгляду гарантує сторонам у справі, що правосуддя не здійснюватиметься таємно, без публічного контролю; це також один із засобів підтримання довіри до судів. Здійснення правосуддя і, зокрема, судовий процес набувають легітимності завдяки гласності. Забезпечуючи прозорість здійснення правосуддя, гласність, таким чином, сприяє реалізації мети п. 1 ст. 6 – справедливому судовому розгляду, забезпечення якого є одним з основоположних принципів демократичного суспільства у значенні Конвенції (п. 56) [11].

Відкритість судового процесу може забезпечуватися також шляхом провадження трансляції судового засідання чи проведення фотозйомки, відео- та аудіозапису, порядок проведення яких регламентується відповідно до національного законодавства. Процедуру здійснення цих дій визначено у ч. 4 ст. 11 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», де зазначено, що особи, присутні в залі судового засідання, представники засобів масової інформації можуть проводити в залі судового засідання фотозйомку, відео- та аудіозапис із використанням портативних відео- та аудіотехнічних засобів без отримання окремого дозволу суду, але з урахуванням обмежень, встановлених законом. При цьому трансляція судового засідання здійснюється з дозволу суду. Втім, якщо всі учасники справи беруть участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, здійснюється транслявання перебігу судового засідання в мережі Інтернет в обов'язковому порядку. Проведення в залі судового засідання фотозйомки, відеозапису, а також трансляція судового засідання мають здійснюватися без створення перешкод у веденні засідання і здійсненні учасниками судового процесу їхніх процесуальних прав. Суд може визначити місце в залі судових засідань, з якого має проводитися фотозйомка, відеозапис [7].

Радою Європи у 2003 році визначені стандарти співпраці засобів масової інформації із судовою владою та такі принципи отримання інформації: презумпція невинуватості, точність інформації, доступ до інформації, право на виправлення або право на відповідь, запобігання згубного впливу, допуск журналістів, доступ журналістів до зали судового засідання, підтримка репортажів засобів масової інформації, захист свідків тощо. При цьому зауважується, що журналісти мають допускатися на публічні слухання справ і публічні оголошення вердиктів без будь-якої дискримінації і без попередньої акредитації. Вони не мають видалятися зі слухань справи, поки не будуть видалені всі присутні відповідно до ст. 6 ЄКПЛ. Водночас зазначається, що надання відомостей про підозрюваних, обвинувачених або засуджених чи про інших учасників розгляду має поважати їхнє право на недоторканність приватного життя, визначене ст. 8 ЄКПЛ [12].

Недотримання вимоги відкритості судового слухання може зумовлюватися місцем розгляду справи, якщо громадськість не має змоги бути присутньою в цьому місці. Так, у рішенні в справі «Лучанинова проти України» 2011 року вказано, що хоча доступ громадськості до судового розгляду, про який йдеться, формально не був обмежений, обставини, за яких він відбувся, були очевидною перешкодою його публічності. По-перше, розгляд відбувся у диспансері з обмеженим доступом. По-друге, суд не дозволив іншим особам, окрім учасників провадження, залишитися в палаті, де відбувався розгляд, або входити до неї. По-третє, з матеріалів справи не вбачається існування загальнодоступної інформації про дату та місце засідання. Відповідно, в цій справі мало місце порушення права на публічний розгляд справи (п.п. 56, 59) [13].

Як у національному законодавстві, так і в конвенційних стандартах із загального правила щодо відкритого судового розгляду є винятки. Так, у п. 1 ст. 6 ЄКПЛ вказано, що преса і публіка можуть бути не допущені в зал засідань протягом усього судового розгляду або його частини в інтересах моралі, громадського порядку чи національної безпеки в демократичному суспільстві, якщо того вимагають інтереси неповнолітніх або захист приватного життя сторін, або – тією мірою, що визнана судом суворо необхідною, – коли за особливих обставин публічність розгляду може зашкодити інтересам правосуддя [1]. У КПК України практично імплементовано положення другого речення п. 2 ст. 6 ЄКПЛ, адже відповідні правила закріплено у ч. 2 ст. 27 КПК України, де вказано, що слідчий суддя, суд може прийняти рішення про здійснення кримінального провадження в закритому судовому засіданні впродовж усього судового провадження або його окремої частини лише якщо: 1) обвинуваченим є неповнолітній; 2) розглядається справа про кримінальне правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи; 3) необхідно запобігти розголошенню відомостей про особисте та сімейне життя чи обставин, які принижують гідність особи; 4) здійснення провадження у відкритому судовому засіданні може призвести до розголошення таємниці, що охороняється законом; 5) необхідно забезпечити безпеку осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні [10].

Необхідність проведення повністю чи частково закритих судових слухань має зумовлюватися конкретними обставинами справи. При цьому варто розглядати можливість досягнення потрібного результату за допомогою й інших способів. Зокрема, в багатьох кримінальних провадженнях виникає проблема забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві. Втім проблеми безпеки рідко виправдовують недопущення громадськості на судові засідання. Судові органи мають розглянути всі можливі способи забезпечення безпеки в залі суду і віддати перевагу більш м'яким заходам, якщо за допомогою них можна досягти тієї ж мети, що і за допомогою більш суворого заходів [14, с. 57].

Наявність таємної інформації в матеріалах справи не означає автоматичного прийняття рішення про закриття судового розгляду та нехтування балансом між публічністю та національною безпекою. Перш ніж прийняти рішення про проведення закритого судового розгляду, суди мають переконатися, що закриття є необхідним для захисту досить важливих державних інтересів, при цьому секретність застосовується в міру необхідності захисту державного інтересу (п. 77 рішення у справі «Велке і Бялек проти Польщі» 2011 року) [15].

Особлива увага приділяється відкритості судового розгляду в суді першої інстанції. Навіть якщо розгляд справи в апеляційному порядку буде відкритим, це не обов'язково компенсує ту недостатність гласності, яка мала місце під час розгляду справи в суді першої інстанції (п. 59 рішення у справі «Шагін проти України» 2009 року) [11].

У КПК України немає прямої вказівки щодо обов'язковості усного судового провадження. Вимога усності частково закріплена в ст. 23 КПК України, де визначено, що показання учасників кримінального провадження суд отримує усно. Втім, практика ЄСПЛ щодо цього питання має однозначну позицію, стверджуючи, що право на «публічне слухання» у п. 1 ст. 6 обов'язково передбачає право на «усне слухання» (п. 37 рішення у справі «Дорі проти Швеції» 2003 року) [16].

Так, у справі «Гоч проти Туреччини» 2002 року заявник скаржився, посилаючись на ст. 6 Конвенції, що його право на справедливий судовий розгляд було порушено, оскільки не було проведено усного слухання його позову про відшкодування шкоди. Дослідивши обставини справи, Суд дійшов висновку, що не було виняткових обставин, які виправдовували б не проведення усного слухання позову заявника. На думку Суду, заявникові треба було надати змогу в усній формі пояснити суду першої інстанції завдану йому затриманням моральну шкоду, яка спричинила стрес і болісне занепокоєння. Ці питання не були технічними, які можна було б належним чином вирішити, розглянувши лише матеріали справи [4].

Так, якщо вимога усного публічного слухання для окремих проваджень не є обов'язковою для ухвалення рішення, то під час кримінального провадження, коли вирішується питання про застосування найсуворішого покарання – позбавлення волі, обвинувачений повинен мати право бути присутнім у суді та в усній формі представити свою позицію.

Із загального правила усного публічного слухання *можливі винятки*, зумовлені обставинами справи. Так, у вищевказаній справі «Дорі проти Швеції» зазначається, що характер обставин, які можуть виправдати відсутність усного слухання по суті, зводяться до характеру питань, що підлягають розгляду компетентним судом, зокрема, розглядається питання факту чи права, яке не може бути належним чином вирішене лише на основі матеріалів справи. Усний порядок слухання може бути не обов'язковим, якщо не порушуються питання достовірності фак-

тів, які вимагають усного подання доказів або проведення перехресного допиту свідків, та за умови, що обвинуваченому надано належну змогу викласти свою позицію у письмовій формі (п. 37) [16].

У вітчизняному кримінальному процесуальному законодавстві передбачені окремі випадки розгляду кримінальних проваджень у письмовому порядку. Так, у ч. 2 ст. 381 КПК України визначено, що суд розглядає обвинувальний акт щодо вчинення кримінального проступку без проведення судового розгляду в судовому засіданні за відсутності учасників судового провадження, якщо обвинувачений не оспорує встановлені під час дізнання обставини і згоден із розглядом обвинувального акта [10].

Провадження щодо оскарження судових рішень, що передбачає розгляд тільки питання права (а не питання факту), можуть відповідати вимогам ст. 6 ЄКПЛ, навіть якщо особі, яка оскаржує це рішення, не надано змоги особисто бути вислуханим апеляційним чи касаційним судом. Втім це можливо лише за умови, що було проведено відкритий розгляд у суді першої інстанції (п. 58 рішення у справі «Моннелл і Морріс проти Сполученого Королівства») [17, с. 32].

Право на відкрите, публічне проголошення та оприлюднення судових рішень також є складником публічного розгляду справи, адже відкритим для суспільства має бути не лише розгляд справи в суді, а і саме рішення, винесене за результатами такого розгляду. Необхідність публічного проголошення судового рішення визначена як у п. 1 ст. 6 ЄКПЛ, так і в ч. 7 ст. 27 КПК України, де вказано, що судові рішення, ухвалені у відкритому судовому засіданні, проголошуються прилюдно. Якщо судовий розгляд відбувався в закритому судовому засіданні, судові рішення проголошуються прилюдно з пропуском інформації, для дослідження якої проводилося закрите судові засідання та яка на момент проголошення судового рішення підлягає подальшому захисту від розголошення [10]. На реалізацію цієї засади кримінального провадження спрямоване положення ст. 376 КПК України, де зазначено, що судові рішення проголошуються прилюдно негайно після виходу суду з нарадчої кімнати.

Єдиного стандарту форми проголошення судового рішення відповідно до практики ЄСПЛ не передбачено. При цьому зауважується, що форма оприлюднення судового рішення в кожному окремому випадку може здійснюватися відповідно до національного законодавства держави-відповідача з врахуванням специфіки характеру конкретного провадження та мети п. 1 ст. 6 Конвенції (п. 54 рішення у справі «Шмушкович проти України» 2013 року [2]).

У рішеннях ЄСПЛ постійно наголошується, що метою публічного проголошення судового рішення є забезпечення громадського (суспільного) контролю над судовою владою, що є гарантією права на справедливий судовий розгляд. Зокрема, у вищевказаній справі визначено, що публічне проголошення здійснюється з метою підпорядкування судових рішень громадському контролю, а отже, надання громад-

ськості змоги вивчити спосіб, в який суди підходять до такого типу справ (п. 57) [2]. Окрім цього, доступ до судових рішень дає змогу забезпечити як відкритість діяльності судів, так і прогнозованість судових рішень, що сприяє однаковому застосуванню законодавства [18].

У процесі визначення форми оприлюднення судового рішення за основу має братися не формальний, а змістовний (сутнісний) підхід – коли проголошення судового рішення дає змогу забезпечити мету п. 1 ст. 6 ЄСПЛ у контексті публічності – забезпечення громадського (суспільного) контролю над судовою владою.

Форма проголошення судового рішення та доведення його до громадськості у КПК України визначена у ч. 7 ст. 27 КПК України, де вказано, що судові рішення, ухвалені у відкритому судовому засіданні, проголошуються прилюдно. Тобто в судах України проголошення судового рішення зазвичай здійснюється шляхом його зачитування вголос прилюдно в залі судового засідання.

У контексті цього питання актуальною є проблема визначення обсягу судового рішення, яке підлягає оприлюдненню. Так, відповідно до вимог ч. 2 ст. 376 КПК України, якщо складання судового рішення у формі ухвали (постанови) вимагає значного часу, суд має право обмежитися складанням і оголошенням його резолютивної частини, яку підписують всі судді. Повний текст ухвали (постанови) має бути складений не пізніше п'яти діб із дня оголошення резолютивної частини і оголошений учасникам судового провадження. Про час оголошення повного тексту ухвали (постанови) має бути зазначено в раніше складеній її резолютивній частині [10].

Втім, на проголошення вироку вищевказане положення не поширюється, адже вирок має бути не лише проголошений, а і розтлумачений. На це звертається увага в рішенні Верховного суду від 2 лютого 2021 року в справі № 519/41/20, де зазначено, що вирок має бути складений у нарадчій кімнаті, а його повний текст має бути оголошений негайно після виходу суду з нарадчої кімнати, крім того, копія цього вироку негайно має бути вручена учасникам судового провадження [19].

У рішеннях ЄСПЛ також зауважується, що для забезпечення реалізації вимоги публічності недостатнім є прилюдне зачитування лише резолютивної частини судового рішення без надання громадськості можливості ознайомитися із його повним текстом. Так, у справі «Рякіб Бірюков проти Росії» 2008 року ЄСПЛ взяв до уваги те, що право знайомитися з повним текстом рішення суду, яке складалося після проголошення його резолютивної частини, мали лише сторони у справі та їх представники. При цьому суди двох інстанцій, що розглядали справу в закритому режимі, не проголосили свої рішення публічно та не забезпечили жодним іншим чином доступ громадськості до цих рішень. А тому Суд дійшов висновку про порушення вимоги публічного проголошення судового рішення (пункти 39–45) [20].

Разом із цим у кожному випадку мають оцінюватися всі особливості кримінального провадження. Так, у рішенні в справі «Велке и Бялек проти Польщі» 2011 року, враховуючи обґрунтованість рішення про проведення закритого провадження у справі (у зв'язку з необхідністю зберігати таємні поліцейські методи розслідування злочинів, пов'язаних із наркотиками), Суд вважає, що проголошення лише резолютивної частини вироку, оголошеної за результатами закритого засідання, не суперечить п. 1 ст. 6 Конвенції (п.п. 77, 84, 85) [15].

Публічне оголошення судового рішення означає не спосіб його оприлюднення, а змогу ознайомитися з ним [9, с. 361]. З метою реалізації положення щодо відкритості діяльності судів загальної юрисдикції та надання можливості ознайомлення з судовими рішеннями 22 грудня 2005 року було прийнято Закон України «Про доступ до судових рішень». У ч. 2 ст. 2 вказаного Закону зазначено, що усі судові рішення є відкритими та підлягають оприлюдненню в електронній формі не пізніше наступного дня після їх виготовлення і підписання. Для доступу до судових рішень судів загальної юрисдикції Державна судова адміністрація України забезпечує ведення Єдиного державного реєстру судових рішень. Судові рішення, внесені до Реєстру, є відкритими для безоплатного цілодобового доступу на офіційному вебпорталі судової влади України [18]. Аналогічна процедура оприлюднення судового рішення є поширеною в багатьох державах та щодо самих рішень ЄСПЛ.

Як за вітчизняним законодавством, так і в практиці ЄСПЛ визначені винятки щодо оприлюднення окремих частин судових рішень. Так, в ч. 7 ст. 27 КПК України вказано, що якщо судовий розгляд відбувся у закритому судовому засіданні, судові рішення проголошуються прилюдно з пропуском інформації, для дослідження якої проводилося закрите судові засідання та яка на момент проголошення судового рішення підлягає подальшому захисту від розголошення [10]. Разом із цим не є виправданим приховування усього змісту судового рішення від громадськості, навіть якщо це стосується питань безпеки. Так, у справі «Раза проти Болгарії» 2010 року зазначено, що навіть у незаперечних випадках загрози національній безпеці влада країн, які вже постраждали і нині перебувають під загрозою терактів, вирішили зберігати в таємниці лише ті частини своїх рішень, розголошення яких загрожує національній безпеці або безпеці інших осіб, ілюструючи цим, що є методи, які дають змогу врегулювати проблеми безпеки, не обмежуючи повністю такі фундаментальні процесуальні гарантії, як публічність судових рішень. Крім того, за відсутності інформації про факти, що розглядаються в національних судах, та спосіб розгляду справи Суд не переконує суспільство, що це дійсно стосується питань національної безпеки (п. 53) [21].

Висновки. Таким чином, публічний характер судового розгляду є основоположним принципом судового провадження, який гарантує справедли-

вість прийнятого рішення. Публічність судових проваджень забезпечує контроль громадськості за перебігом судових процесів та легітимізує судові рішення, дає змогу вивчити спосіб, в який суди підходять до такого типу справ, що своєю чергою зумовлює підвищення довіри до судів. Вимога

публічності забезпечується шляхом відкритості та усності судового розгляду, публічного проголошення та оприлюднення судових рішень. Із загальної вимоги публічності можуть бути винятки, визначені в законі та зумовлені конкретними обставинами справи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : прийнята 4 листопада 1950 року. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
2. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Шмушкович проти України» від 14 листопада 2013 року (остаточне від 14 лютого 2014 року). Заява № 3276/10. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_990
3. Банчук О.А., Куйбіда Р.О. Вимоги статті 6 Конвенції про захист прав людини та основних свобод до процедури здійснення судочинства. Київ : «ІКЦ «Леста»», 2005. 116 с.
4. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Гоч проти Туреччини» (Goc v. Turkey) від 11 липня 2002 року (заява № 36590/97). *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_099
5. Грень Н. М. Право на справедливий суд: проблеми доступності та публічності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: юридичні науки. 2015. № 825. С. 132–237. URL: <http://journals.urau.ua/index.php/2415-3818/article/view/87949>
6. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Артемов против Российской Федерации» від 3 квітня 2014 року. (заява № 14945/03). URL: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=ARB&n=400361#07094012168722106>
7. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 року. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
8. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Мальхоус проти Чеської Республіки» (Case of Malhous v. the Czech Republic) від 12 липня 2001 року (заява № 33071/96). *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_053?find
9. Трегубов Е.Л. Право на справедливий суд в практиці європейського суду з прав людини. *Форум права*. 2010. № 1. С. 358–363
10. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775>.
11. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Шагін проти України» від 10 грудня 2009 року. (заява № 20437/05). *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_612#Text
12. Рекомендація NR (2003) 13 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Щодо порядку надання інформації про розгляди у кримінальних справах через засоби масової інформації». *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_870#Text
13. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Лучанінова проти України» від 9 червня 2011 року (остаточне від 09 вересня 2011 року). Заява № 16347/02. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_788#Text
14. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights Right to a fair trial (criminal limb). Updated on 31 December 2020. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ENG.pdf
15. Case of Welke and Białek v. Poland. 1 March 2011. (application № 15924/05). *European Court of Human Rights*. URL: <http://echr.ketse.com/doc/15924.05-en-20110301/view/>
16. Case of Döry v. Sweden. 12 November 2002 (final 12.02.2003). Application № 28394/95. *European Court of Human Rights*. URL <http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-60737&filename=001-60737.pdf>.
17. Руководство по статье 6 Конвенции. Право на справедливое судебное разбирательство (уголовно-правовой аспект). Совет Европы. Европейский Суд по правам человека. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_RUS.pdf
18. Про доступ до судових рішень : Закон України від 22 грудня 2005 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15>
19. Постанова Верховного суду в справі № 519/41/20 від 02 лютого 2021 року. *Єдиний державний реєстр судових рішень*: офіційний вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94623720>
20. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Рякіб Бірюков проти Росії» від 17 січня 2008 року. *Верховний Суд України*. URL: [http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/FF5CA5378B457208C2257AF4003BDE01?OpenDocument](http://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/FF5CA5378B457208C2257AF4003BDE01?OpenDocument)
21. Case of Raza v. Bulgaria. 11 February 2010. (application № 31465/08). *European Court of Human Rights*. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97292>